Скорук, Ірина і Заблоцька, Дарія. «Функційно-семантичне навантаження фонових онімів у романі Івана Багряного «Тигролови»». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 17, 2022, с. 88–98.
Skoruk, Iryna and Zablotska, Daria. "Functional and Semantic Features of the Background Onyms in Ivan Bahrianyi's Novel "Tiger Hunters"". *Linguostylistic Studies*, iss. 17, 2022, pp. 88–98.

УДК 811.161.2'373.2+821.161.2'06.08Багряний
https://doi.org/10.29038/2413-0923-2022-17-88-98

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ФОНОВИХ ОНІМІВ У РОМАНІ ІВАНА БАГРЯНОГО «ТИГРОЛОВИ»

Ірина Скорук
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна

Дарія Заблоцька
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна

У статті розглянуто функційно-семантичне навантаження фонових онімів, якими насичений художній простір роману Івана Багряного «Тигролови». Серед них розмаїття антропонімів (власних назв історичних осіб, письменників, художників, учених, дослідників, літературних персонажів та ін.), теонімів, геортонімів (назв християнських свят), міфонімів, хрематонімів (назв матеріальних предметів), ергонімів (назв об'єднань людей за різноманітними ознаками) тощо. З'ясовано, що фонові оніми передають колорит певної епохи, формують яскраві художні образи, передають враження та емоції самого автора. Разом із влучним словесним оточенням вони наповнюють текст таким змістом, якого потребує авторський задум, і засвідчують індивідуальний неповторний стиль письменника та його особливе авторське світобачення.

Ключові слова: онімний простір, поетонім, фонові оніми.

FUNCTIONAL AND SEMANTIC FEATURES OF THE BACKGROUND ONYMS IN IVAN BAHRIANYI'S NOVEL "TIGER HUNTERS"

Iryna Skoruk
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Daria Zablotska
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

This articleexamines functional-semantic loading of the background onyms, which saturate the artistic space of Ivan Bahrianyi's novel "Tiger Hunters". Among them, there is a variety of anthroponyms (proper names of historical figures, writers, artists, scientists, researchers, literary characters, etc.), theonyms, ethnonyms, georonyms (names of Christian holidays), mythonyms, chrematonyms (names of material objects), zoonyms (names of

© Скорук І., Заблоцька Д., Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022.
Це стаття відкритого доступу на умовах CC BY-NC 4.0

animals), ergonyms (names of associations of people based on various characteristics), chrononyms (names of periods of time, historical events), etc.

The study has revealed that the background onymic space of the novel is filled with important qualitatively and quantitatively rich vocabulary. All the onyms act as a linguistic expression of the writer's picture of the world, as they bring certain extra information into the text which often helps to interpret important events. They often participate in the creation of text and artistic images and contribute to the realization of an ideological and thematic idea. Background onyms convey the flavor of a certain era, succinctly describe events, create conditions for appropriate associations, and convey impressions and emotions of the author himself. Together with the apt verbal environment, they create a colorful onymic space of the work and fill the text with the content corresponding to the author's intention. These lexical units testify to the individual unique style of the writer and his special author's worldview.

Key words: onymic space, poetonym, background onyms.

Вступ. Вивчення функційно-стилістичних особливостей власних назв у художніх творах – одне з найважливіших ономастичних досліджень, адже «без аналізу онімів справжнє розуміння тексту, його глибинних підтекстових, змістових шарів просто неможливе» (Карпенко, «Про літературну» 69).

Сучасні дослідження поетонімів ґрунтуються на теоретичних засадах, розроблених у працях Л. Белея, В. Калінкіна, Ю. Карпенка. Увагу до власних назв у художніх текстах засвідчено багатьма дослідниками, котрі зробили значний внесок у літературну ономастику. В центрі уваги науковців опинилися художні тексти Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Бориса Грінченка, Володимира Винниченка, Миколи Хвильового, Михайла Стельмаха, Олеся Гончара, Павла Загребельного, Ліни Костенко та інших письменників.

Художній мікросвіт Івана Багряного став доступним читачам і дослідникам, коли в Україні зникла заборона на його твори. На сьогодні вивчення особливостей творчості талановитого майстра слова представлено багатьма літературознавчими й мовознавчими працями. «Наукових досліджень, присвячених мові творів письменника, на жаль, небагато», у них «всі дослідники відзначають особливу мелодійність мови письменника, стриману, але сильну експресивність, майстерне використання народно-поетичного багатства» (Лавер 29).

Окремі розвідки присвячено онімним аспектам роману «Тигролови»: «Власна назва в концепції художнього твору (на матеріалі роману Івана Багряного “Тигролови”)» (Зеленко), «Символічна функція літературно-художніх антропонімів у романі Івана Багряного “Тигролови”» (Лавер). Як зазначає О. Лавер, «ономастикон роману охоплює великий географічний ареал і вирізняється набором різних за національною належністю власних назв. Конотативний та асоціативний потенціал усіх власних назв у романі потребує окремого дослідження» (30), оскільки авторка зосереджує увагу лише на деяких літературно-художніх антропонімах із символічною функцією.

Пригодницький роман «Тигролови», «український усім своїм духом, усім спрямуванням, усіма ідеями, почуттями, характерами» (Крип'якевич 616), насичений онімами, які письменник майстерно обіграв у тексті. Серед них розмаїття антропонімів, топонімів, хрематонімів, ергонімів, які допомогли авторові створити яскравий художній текст, що відповідає його літературному жанру, і втілити свій ідейно-тематичний задум.

Отже, власні імена роману Івана Багряного «Тигролови» – стилістично вагома група лексики, що стала предметом вивчення літературної ономастики, але потребує комплексного її дослідження.

Мета дослідження – комплексне контекстуальне вивчення фонових онімів роману Івана Багряного «Тигролови» як засобу семантико-стилістичної виразності картини світу письменника.

Матеріал дослідження. Ономастичний матеріал для аналізу виявлено в тексті роману методом суцільної вибірки, з урахуванням словесного оточення, яке й підтверджує нашу думку про функційне, конотативне й експресивне навантаження власних назв.

У роботі використано такі **методи дослідження**: суцільної вибірки, стилістичний, компонентного й контекстуального аналізу. За допомогою стилістичного методу, який уважають одним із основних у літературній ономастиці, визначаємо функції власних назв у художньому тексті та встановлюємо їхню залежність від літературного жанру; з'ясовуємо їхню роль у створенні художніх образів; вивчаємо способи і прийоми видозміни реальних власних назв для досягнення експресивно-стилістичної та художньої виразності. Метод контекстуального аналізу сприяє дослідженню семантичного й експресивного наповнення онімів у тексті та засвідчує особливості ідіостилю письменника.

Результати дослідження та дискусія. Онімний простір у художньому творі – явище складне й багатоаспектне. І його створення вимагає від автора особливої майстерності, щоб дібрати власні назви відповідно до потреб контексту, жанрових особливостей твору, адже саме від них залежить сприйняття художнього тексту читачем.

В онімному просторі тексту переважно виокремлюють центральну частину, до якої належить антропонімія (власні імена персонажів) і топонімія (власні географічні назви, які локалізують описані події). Всі інші групи ономастичної лексики становлять фонову його частину, або, як традиційно визначають, – периферію.

Зазначимо, що фоновий онімний простір роману складають різнотипні оніми, а саме: реалоніми (власні назви історичних осіб, письменників, художників, композиторів, учених, дослідників), теоніми, міфоніми, агіоніми, геортоніми, зооніми, ергоніми, хрематоніми, документоніми, хрононіми (назви відрізків часу, історичних подій) та ін. Їхнє завдання – «створювати фон оповіді, увиразнюючи окремі деталі життя персонажів, процесу їх мислення, практичної роботи, захоплень, звичок, спостережень тощо» (Лукаш 113).

Як слушно зауважує Е. Боєва, «всі елементи онімного простору в художньому тексті письменника – ланки однієї лексичної системи, створеної митцем для реалізації свого авторського задуму в цьому творі. Вони всебічно висвічують засобами онімного письма найголовніше в тексті…» (158). А отже, у побудові художнього цілого всі оніми функційно вагомі, конче потрібні для створення особливої картини світу письменника.

Вважаємо, що фонові оніми підсилюють експресивне наповнення тексту, постачаючи в текст змістову й конотативну інформацію, часто підкріплену й енциклопедичною інформацією. Дослідниця І. Ільченко зазначає, що фонові оніми – особлива складова частина мікросвіту художнього твору, вони створюють важливий історичний фон і мають велике значення для виявлення неповторних компонентів індивідуального стилю письменника (Ільченко 190). Тому літературно-ономастичний аналіз цих онімів вимагає уважного з'ясування особливостей їхнього функціонування в художньому тексті.

Як зазначав Ю. Карпенко, вивчення онімного простору художнього твору розпочинають з аналізу авторського світосприйняття, оскільки воно детерміноване особливістю автора і мотивами його творчості, нормами місця, часу (Карпенко, *Літературна* 105). На думку вченого, основним онімом літературного твору є його заголовок. Отож своєрідне сприйняття твору насамперед пов'язане з його назвою, яка досить часто по-особливому налаштовує читача на розуміння художнього тексту загалом та сприйняття літературних образів зокрема.

Пригодницький роман «Тигролови» з автобіографічними елементами Іван Багряний написав 1943 року в окупованій німцями Західній Україні, в Моршині, де змушений був переховуватися від гестапівців. Назва твору (ідеонім) «Тигролови» акумулює в собі художній задум розповісти про незламну волелюбність українських переселенців, про їхнє виживання у суворому краї, де на них на кожному кроці чатувала смертельна небезпека. Автор звертає увагу і на чесний двобій Сірків із природою, адже вони ловлять тигра живцем. І Григорій Многогрішний, і Сірки наділені великою фізичною силою та силою духу, але змушені ховатися в тайзі від «мисливців на людей», представником якого є співробітник НКВД, майор Медвин. Як пише автор, він переведений з України на Далекий Схід «*на якесь інше полювання*» (Багряний 37). А отже, назва твору має глибокий смисл, який зможе осягнути читач тільки після детального ознайомлення з мовним світом художнього простору роману. Як зазначає Л. Зеленко, «образне значення заголовка «Тигролови» реалізується завдяки антитезі *тигролови – людолови*, яка латентно представлена в тексті роману. <…> За цією антитезою постає протиставлення справжніх людських цінностей – честі, власної гідності, поваги до свого роду та національних традицій – антилюдській сутності сталінського режиму» (Зеленко 42).

Ми переконані, що в творі важливі всі мовні засоби, але онімія з її словесним оточенням – свого роду ключ до справжнього розуміння назви роману, образної картини світу письменника, в якому живуть персонажі. Не менш важливі й назви розділів роману, які виступають своєрідними елементами – скріпами його композиційної структури.

Як було вже зазначено, в тексті важливі всі фонові оніми: деякі з них виокремлюють якусь важливу деталь, викликаючи в читача потрібний емоційний ефект та асоціації; інші допомагають глибше осягнути описувані події; а також розширюють художні образи персонажів, зокрема вказують на їхній характер, думки, звички, уподобання тощо. Водночас вони мають вагоме текстотвірне навантаження, сприяють розумінню підтексту роману та його ідейного задуму, а також репрезентують творчу особистість письменника.

Спершу звернемо увагу на хрематоніми, вживані автором у першому розділі «Дракон». Заголовком розділу стала назва казкової істоти, яка може викликати в читача тільки негативні емоції та асоціації. Таким драконом в уяві письменника постає етапний ешелон НКВД, який везе каторжників. Описом «ешелона смерті» розпочинає автор свій пригодницький роман «Тигролови»: «…*Вирячивши вогненні очі, дихаючи полум'ям і димом, потрясаючи ревом пустелі і нетра і вогненним хвостом замітаючи слід, л е т і в д р а к о н*.

Не з китайських казок і не з пагод Тибету – він знявся десь з громохкого центру країни «чудес», вилетів з чорного пекла землі людоловів і гнав над просторами... Над безмежжям Уралу... Через хащі Сибіру... Через грізний, понурий Байкал... Через дикі кряжі Зайбакалля... Через Становий хребет, – звивався над ним межи скель і шпилів… <…> ...справжній дракон, найбільший і найстрашніший з усіх драконів. Ані Микита Кожум'яка, ані сам Юрій Переможець не в силі б його здолати. На сталевих лапах, з вогненним черевом, з залізною пащею жахкотів він, немов щойно вилетів з пекла» (Багряний 6).

Зауважимо, що Іван Багряний майстерно обіграв апелятивну назву *дракон* (*огненноокий хробак*; *пекельна потвора*; *не легендарний дракон Далай-Лами*; *єдино реальний*, *справжній дракон*; *цей етап*, *цей дивовижний ешелон смерті*, *етапний ешелон*, *спецешелон ОГПУ-НКВД*; *диявольська комета* тощо), надавши їй образне словесне оточення та розширивши її семантичне наповнення:

- «…*Палахкотів над проваллями… Звивався над прірвами. Пролітав із свистом спіраллю над диким бескиддям і нагло зникав десь у надрах землі – занурювався, як вогненноокий хробак, із скреготом і хруском у груди скелястих гір, свердлив їх із блискавичною швидкістю, розсипаючи іскри*» (Багряний 6);

- «*вилітав з-під землі далеко, мов пекельна потвора, потрясаючи реготом ніч*» (Багряний 6);

- «*І мчить він без зупинки, хряскотить залізними лапами, несе в собі приречених, безнадійних, змордованих*» (Багряний 7).

Підсилюють художній образ напівреального, напівміфічного *поїзда-дракона* інші хрематоніми – власні назви паротягів, якими стали імена вождів комуністичної ідеології *Йосифа Сталіна* (**«***Й. С.*») і *Фелікса Дзержинського* («*Ф. Д.*»). «*Шістдесят коробок-вагонів – шістдесят суглобів у дракона. Спереду вогненноока голова – велетенський двоокий циклоп – надпотужний паротяг* «*Й. С.*» (*Йосиф Сталін*). *Позаду – такий же надпотужний паротяг* «*Ф. Д.*» (*Фелікс Дзержинський*)» (Багряний 7).

«*Шістдесят суглобів у дракона – то шістдесят рудих домовин, і в кожній з них повно проглинених жертв, повно живих мертвяків*». <…> *Ними натоптане черево вщерть у дракона. І тягне їх циклопічний* («*Й. С.*»), *і підпихає їх демон* «*Ф. Д.*» (Багряний 7). Письменник, найімовірніше, саме в такий спосіб передає весь свій негатив стосовно ідолів комунізму, адже з ними пов'язані такі поняття, як насильство, знищення, терор. На нашу думку, цей відантропонімний онім маю закодовану інформацію, яка допомагає пояснити художній текст, глибше усвідомити авторське світобачення.

Подібне призначення має вживаний письменником онім Далай-Лама (у непрямому порівнянні – «*не легендарний дракон Далай-Лами*») та міфоніми *Микита Кожум'яка* і *Юрій Переможець*. Ці та інші фонові оніми виконують такі функції: експресивну, описову, оцінну, алюзивну та асоціативну, подекуди й характеризувальну.

У тексті є й інші хрематоніми, які разом зі словесним оточенням постачають у текст вкрай потрібну інформацію. Наприклад, «Нумер 97» – це «*напівреальний, напівфантастичний особливий поїзд*»; «*знаменитий на цілий ДВК, Східний і Західний Сибір і на цілий СРСР експрес*». Поїзд особливий тим, що в ньому їхала «*ціла республіка на колесах*» (Багряний 168), і це був «*ще один етап, тільки без конвою*» (Багряний 170). «*Уся його Вітчизна ось так – на колесах, розчавлена, розшматована, знеосіблена*», – сумує Григорій Многогрішний і письменник.

Особливе значення в художньому просторі роману мають реалоніми, адже допомагають відтворити колорит окремої історичної доби та важливі її події. Дослідниця І. Ільченко виокремлює такі функції використання фонових антропонімів, що позначають історичних осіб: 1) служать для створення колориту певної епохи; 2) їх використовують для стислості та лаконічності опису подій; 3) створюють умови для відповідних асоціацій; 4) є об'єктом увиразнення думок персонажів до змальованих історичних подій та ін. (Ільченко, «Оніми» 338).

Найважливіший у романі «Тигролови» фоновий антропонім – *Дем'ян Многогрішний*. Енциклопедична інформація про Дем'яна Многогрішного налаштовує читачів на особливе сприйняття головного героя роману – *Григорія Многогрішного*. Ми розуміємо, що автор свідомо підібрав йому особову назву Многогрішний, щоб у такий спосіб засвідчити його

спадкоємність і належність до когорти непримиренних борців за волю, свободу, людське щастя у вільній від гнобителів Україні. За однією версією, Дем'ян Многогрішний був сином простого козака, а за іншою – він походив із шляхетського роду Ігнатовичів. Прізвисько Многогрішний він отримав, приєднавшись до козаків. Усе своє життя, незважаючи на різні події, Дем'ян Многогрішний захищав інтереси України.

Ім'я видатної історичної особи Дем'яна Многогрішного належить до групи ментальних одиниць національної культури. Маючи важливу енциклопедичну інформацію (гетьман Лівобережної України (1668-1672), якого російська влада спочатку хотіла стратити, а потім заслала в Сибір), антропонім надає зміст цілих текстів через загальне знання про особу. А також активізує увагу читача до глибшого пізнання і про особу, і про причини його введення в художній простір роману.

Синтаксичні ресурси, до яких належать описові характеристики історичної особи (*малоросійський» гетьман Дем'ян Многогрішний*, *бунтар і «ізмєннік»*, *патріарх каторжанський*, *прапракаторжанин*) розширюють і доповнюють характеристику головного персонажа Григорія Многогрішного (*нащадок Дем'яна Многогрішного*; *гордий нащадок першого каторжанина Сибіру*; *нащадок славного роду*; *правнук Гетьмана Дем'яна Многогрішного*). А отже, *Григорій Многогрішний* – славний нащадок гетьмана Лівобережної України – також непримиренний борець за справедливість, за людську сутність і свободу. «*Ліпше вмерти біжучи, ніж жити гниючи*» – такий девіз його життя. Як стверджує сам автор, *Григорій Многогрішний* – «*символ непокірної і гордої молодості, символ тієї волелюбної і сплюндрованої за те Вітчизни*» (Багряний 13).

На думку Л. Зеленко, автор вибрав найменння *Многогрішний* ще й задля можливості «обігрувати в тексті внутрішню форму прізвища. Це дозволяє показати, що концепція гріха в тоталітарному суспільстві вступає у протиріччя з нормами людської моралі: гріх у «*країні людоловів*» – боротьба за власну гідність, за національні інтереси» (Зеленко 44).

Імена письменників – *Стендаля* і *Бальзака* – автор уводить у текст тоді, коли Григорій прочитав послання на снігу («*Фійона Медвину привіт передавала*»): «*Але те, що він прочитав, зробило на нього сильніше враження, ніж цілі томи Бальзака чи Стендаля, що він колись теж перечитував…*» (Багряний 199). Стилістичний прийом протиставлення вражень викликає в читача роздуми про справжнє оцінення створеної ситуації. Аналогічно як і в іншому епізоді, коли герої роману Сірко і Григорій протиставлені літературним персонажам: «*Стояли так, як той Тарас Бульба з Андрієм, тільки це не Андрій – це Григорій, і голова в нього не схилена погноблено, а гордо піднесена; лише блідий, але напропале затятий*» (Багряний 220). Такий стилістичний прийом увиразнює текст, викликає в читача різні асоціації та розширює образ головного персонажа.

Імена літературних героїв – *Робінзон* і *Мефістофель* – уживані автором для уточнення певної деталі до образу головного героя: «*Кепські*

твої діла, Робінзоне», «*Прости, Господи, мордяка! Як у Мефістофеля*» (роздуми Григорія про себе в тайзі).

Щоб передати настрої ситих, задоволених життям, безтурботних пасажирів, за авторським сприйняттям, «*екзальтованих шукачів щастя*», автор уводить у розповідь про їхню приємну подорож образ *Арсеньєва*. Володимир Арсеньєв – російський географ, етнограф, письменник, дослідник Далекого Сходу, котрий залишив у спадок яскравий художній і науковий опис природи і багатств цього краю.

Письменник згадує ученого-дослідника, дух якого витав над усім дивовижним краєм, яким подорожували «*хоробрі шукачі щастя, сильних емоцій і справжньої екзотики*» (Багряний 19).

«*О Арсеньєв!... Він бог цілого цього експреса, цілого цього світу. Володар дум і сердець. Він панує тут, як ніколи не панував там – у тій неймовірно казковій, відкритій ним країні, що зробила його життя девізом і прапором усіх мандрівників і всіх – ось так – конкістадорів*. *О Колумб заамурської і надамурської голубої галілеї!!*» (Багряний 18).

«*О Арсеньєв!... Чи думав ти, що станеш таким могутнім промотором, отаким рушієм отакої-о маси людей…*» (Багряний 21).

А щоб показати, якими різними були ці «*шукачі карколомних пригод*», різними за віком, професією, соціальним статусом, яких об'єднало бажання втрапити в казкову країну, автор влучно висловлюється про них: «*Знавці прикладної географії, теплих посад, курортів і залізничних мап»*; «*Аматори Дунаєвського, Маркса і преферансу*» (Багряний 17). Якраз поєдання в одній синтаксичній конструкції власних особових назв – *Дунаєвський* і *Маркс* – вдало характеризує «різношерсну публіку» шукачів «*золотого ельдорадо*».

Водночас письменник використовує морфологічний засіб альтернації, називаючи велику кількість мандрівників за щастям однаковими іменами у формі множини, що створює ефект типізації: «*З усіх дивогідних аксесуарів тієї дивогідної країни, що володіють серцями цих більших і менших Пржевальських, більших і менших Колумбів та Нансенів, – тигри – найдивоглядніший і найфантастичніший аксесуар. Ними наповнений цілий цей експрес*» (Багряний18).

А отже, у художній простір роману Іван Багряний уводить імена письменників (*Бальзак*, *Стендаль*), художника (*Врубель*), ученого (*Павлов*), літературних героїв (*Тарас Бульба*, *Андрій*, *Мефістофель*, *Робінзон*) передусім як штрихи до загальної характеристики художнього образу. Ці оніми мають великий експресивно-виражальний і конотативний потенціал, який «здатний заповнювати уяву читача алюзіями й асоціаціями» (Ільченко 193) і допомагає глибше зрозуміти героїв роману.

Роздумуючи про особливості життя та згадуючи, що «*в того дівчиська по очах і обличчі пустували надзвичайні сонячні зайчики, перекочуючись, мов плями живого срібла*», Григорій Многогрішний споглядав «*на той цілий світ сліпучий*» (Багряний 128). «*Чомусь згадувався Врубель з його веселою палітрою. Царівна Лебідь… І той розбитий «Демон»*

з поламаними крилами і печальними очима… Тільки ж ні! Нема того генія, щоб передав ось цю буйну симфонію блиску, і спектрального шалу, і тієї радості – буйної радості життя й цвітіння, – ані отих невидимих крил у серці, що виростають…» (Багряний 128).

А згадка про вченого у героя викликала інші думки: «*пригадував теорію рефлексів Павлова і шукав у всьому закономірності та смислу*» (Багряний 134).

Принагідно Іван Багряний згадує і царя Миколу: «*Цар Микола, бач, не був дурень, коли напосівся на тих дурних «хахлів». Сам Бог як творив цей світ, то мав саме їх на увазі. Відтоді так воно вже й ведеться*» (Багряний 32) (у розмові екзальтованих пасажирів).

З історичних осіб вживані й інші імена – *Блюхер* («*найбільший генерал Блюхер*; «*зналися від громадянської війни*») та *Лаврентієв*. Перелік ідолів комунізму (названі *Йосиф Сталін* і *Фелікс Дзержинський*) продовжують особові назви *Ленін* і *Сталін*, які також створюють колорит епохи та передають закодовану автором інформацію. У розмові з дочкою Сірко каже: «*Хай Ленін думає*»; «*Отож, що лежить. Йому тепер нічого робити, то хай лежить та й думає, бо є над чим*» (Багряний 139).

Незначна група теонімів, що часто вживані в тексті, представлена назвами *Бог*, *Господь*, *Христос*, які розширюють і доповнюють образи головних героїв та гармонійно вплітаються у хронологічну амплітуду твору:

- «*Бог не без милості, козак не без щастя*» (кілька разів уживано в тексті; перша згадка на с. 63);
- «*У щастя вони вірять, як у долю, як у Бога*» (Багряний 124);
- «*Хай же Бог простить – сьогодні ж Святвечір!*» (Багряний 158);
- «*Бог… Бог тобі простить, дитино… Бог тобі суддя, та й Мати Божая …*» (Багряний 220); «*То хай же Бог буде суддею*» (Багряний 222).

Зрідка автор вживає імена Святих (*Божа Матір*, *Мати Божа*, *Микола Чудотворець*), назви ікон (*Миколи Чудотворця*, *Зосима і Савватія*), християнських свят (*Великдень*, *Спасівка*, *Святвечір*, *Різдво*). Усі ці оніми додають культурного колориту романові, надають змогу глибше зрозуміти звичаї вихідців із «*тієї недосяжної України*», що свято бережуть традиції українського народу.

Щоб увиразнити мікросвіт свого твору, автор добирає цікаві зооніми – власні назви собак – *Нерпа*, *Заливай* і *Рушай*. Дві останні назви похідні від дієслова у його наказовій формі, що й характерно для української мови. Письменник з любов'ю розповідає про собак, характеризує їх, та найбільше уваги приділяє опису *Заливая*. За першої-ліпшої можливості письменник вживає власну назву собаки, не замінюючи її загальною назвою. Тому й уживане часто в тексті: «*Заливайків голос*», «*Заливаїв голос*», «*Заливаїв нашийник*», «*Заливаєва голова*», «*Заливайко*», «*Заливай … Вірний пес …*».

Автор із захопленням розповідає про Заливая: «*Ті теж добре вивчені, але цей з них – ватаг, без нього вони як москалі без генерала*» (Багряний 86).

«*Заливай!!! А Боже мій!!».* Стара Сірчиха кинулась, як до людини, зраділа і стривожена» (Багряний 231).

«*Одчайдушний і безмежно вірний пес розумів дружбу по-своєму і зробив так, як веліло йому собаче серце*.

Подався доганяти без надії догнати.

Але – сміливі завжди мають щастя» (Багряний 232).

Етноніми в романі «Тигролови» представлені такими лексемами: *манзи* (з енциклопедичної довідки – назва китайського населення, яке проживає на території Уссурійського краю), *маньчжурці*, *українець*, *росіянин*, *тунгус*. Вони вживані в романі як важливий засіб для створення ефекту реальності та достовірності описуваних подій.

Незначними вкрапленнями проникають у роман ергоніми (назви об'єднань людей за різноманітними ознаками), які виконують переважно локалізувальну або номінативну функцію: *БАМЛАГ*, *Бікінський ліспромгосп*, *«Дальлаг»*, *«Сєвлаг»*, *Державна інспекція в справах мисливства*, *заготівельний пункт Дальзаготхутро*, *Київське ОГПУ-НКВД*, *Краєвий особовий відділ НКВД*, *Крамниця «Госпспірт»*, *Лук'янівська в'язниця*, *НКВД*, *ресторація Українська Слободка*, *Союззолото*, *таверна імені ЛАВРЕНТІЄВА*.

Отже, фоновий онімний простір роману «Тигролови» Івана Багряного – важлива та якісно й кількісно багата лексика. Усі *оніми* виступають мовним виразником картини світу письменника, оскільки вони вносять у текст різну інформацію, яка часто допомагає інтерпретувати якусь важливу подію, беруть участь у створенні тексту, художніх образів, сприяють втіленню ідейно-тематичного задуму. Фонові оніми передають колорит певної епохи, лаконічно описують події, створюючи умови для відповідних асоціацій та увиразнюючи думки персонажів про конкретну подію. А також передають індивідуальний неповторний стиль письменника та його особливе авторське світобачення.

У подальшому дослідженні доречно здійснити аналіз фонових онімів інших романів Івана Багряного для визначення узагальнених рис його ономатворчості.

Список використаної літератури

Багряний, Іван. *Тигролови. Роман. Огненне коло. Повість*. Київ: Український письменник, 1996.

Боєва, Евеліна. Номінаційне поле у контексті художнього простору оповідань Б. Грінченка. *Восточноукраинский лингвистический сборник*, вып. 6, 2000, с. 157–64.

Зеленко, Л. Власна назва в концепції художнього твору (на матеріалі роману Івана Багряного «Тигролови»). *Записки з ономастики*, вип. 15, 2012, с. 40–51.

Ільченко, Ірина. «Історична дійсність крізь фонові оніми роману П. Загребельного «Диво»». *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries*. Рига: «Baltija Publishing», 2021, с. 189–202. URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-031-5-12.

Ільченко, Ірина. Оніми як вияв ідіостилю Тодося Осьмачки. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*, вип. 15, 2011, с. 337–340.

Карпенко, Олена. «Про літературну ономастику та її функціональне навантаження». *Записки з ономастики*, вип. 4, 2000, с. 68–74.

Карпенко, Юрій. *Літературна ономастика*. Одеса: Астропринт, 2008.

Крип'якевич, Іван. *Історія України*. Львів: Світ, 1990.

Лавер, Оксана. «Символічна функція літературно-художніх антропонімів у романі Івана Багряного «Тигролови»». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, вип. 2 (32), 2014, с. 28–32.

Лукаш, Ганна. «Структурно-семантична організація онімної лексики художнього тексту». *Питання сучасної ономастики*. Дніпропетровськ, 1997, с. 112–121.

References

Bahrianyi, Ivan. *Tyhrolovy. Roman. Ohnenne kolo. Povist*. Kyiv: Ukrainskyi pysmennyk, 1996.

Boieva, Evelina. "Nominatsiine pole u konteksti khudozhnoho prostoru opovidan B. Hrinchenka". *Vostochnoukraynskyi lynhvystycheskyi sbornyk*, iss. 6, 2000, pp. 157–64.

Zelenko L. "Proper Name in the Concept of the Literary Work (Based on Ivan Bagrianyi's Novel "Tiger Hunters")". *Opera in onomastica*, iss. 15, 2012, pp. 40–51.

Ilchenko, Iryna. "Istorychna diisnist kriz fonovi onimy romanu P. Zahrebelnoho "Dyvo". *Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries*. Ryga: Baltija Publishing, 2021, pp. 189–202. doi.org/10.30525/978-9934-26-031-5-12.

Ilchenko, Iryna. "Onimy yak vyiav idiostyliu Todosia Osmachky". *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*, iss. 15, 2011, pp. 337–340.

Karpenko, Olena. "Pro literaturnu onomastyku ta yii funktsionalne navantazhennia". *Zapysky z onomastyky*, iss. 4, 2000, pp. 68–74.

Karpenko, Yurii. Literaturna onomastyka. Odesa: Astroprynt, 2008.

Krypiakevych, Ivan. Istoriia Ukrainy. Lviv: Svit, 1990.

Laver, Oksana. "Symbolic function of literary and artistic anthroponyms in Ivan Bahryany's novel "Tiger trappers". *Uzhhorod university scientific bulletin. Series "Philology. Social communications"*, iss. 2 (32), 2014, pp. 28–32.

Lukash, Hanna. "Strukturno-semantychna orhanizatsiia onimnoi leksyky khudozhnoho tekstu". *Pytannia suchasnoi onomastyky*. Dnipropetrovsk, 1997, pp. 112–121.

Стаття надійшла до редколегії 12.11.2022